

C. BAARDMAN

INTRIGUE VAN

VOLGENS een oud gebruik zou de Spaanse koninklijke familie op de dag van St Innocentius de heilige sacramenten in het openbaar gebruiken. Filips was een godsdienstig man en zeer gehecht aan de traditie.

Aan het gebruiken der sacramenten moest de absolutie voorafgegaan en de dag vóór de plechtigheid toog het gehele Hof devotelijk ter biecht.

Door de schemeravond van de 27e December 1567 ging Don Carlos, de zoon van Filips, naar de kerk van St Hieronimus voor het vervullen van de voorgeschreven plicht.

Deemoedig boog hij voor het hoogaltaar en ernstig gestemd begaf hij zich naar de biechtstoel.

Na korte tijd holde hij als een geslagene de kerk weer uit. Het allerergste was hem overkomen, na zijn biecht was hem de absolutie geweigerd.

Don Carlos kende zijn vader, hij wist ook hoe groot het schandaal zou worden als de kroonprins geen deel kon nemen aan de kerkelijke plechtigheid.

HET MYSTERIE DON CARLOS

Gelukkig wist zijn vertrouwde kamerheer een kerk waarvan de geestelijken bereid waren vele moeilijkheden uit de weg te ruimen.

Doch hoe tolerant deze geestelijken waren, ook hier werd de jonge man de absolutie geweigerd.

Hem werd geadviseerd zijn zaak aan een raad van geestelijken voor te leggen. Don Carlos stemde toe want hij wilde tot elke prijs een schandaal vermijden.

De raad werd voor een spoedvergadering bijeen geroepen en veertien vrome geestelijken lieten zich de zaak voorleggen.

Ontsteltentis tekende zich af op de eerwaarde gezichten na het aanhoren van de prins die met gesmoorde stem zijn bekentenis uitsprak: „Eerwaarder vaders, een inwendige stem zet mij aan tot een moord. Er is een man, die ik doden moet. Zijn naam kan ik u niet zeggen.”

Don Carlos was geheel anders dan zijn koele berekenende vader. Hij was gevoelig voor indrukken en ondoordacht in zijn spreken. Hij had het zelfs gewaagd de afgevaardigden van de Nederlanden in bescherming te nemen. Ook had hij het oppergezag over de ontevreden provinciën gevraagd.

Het antwoord van Filips was duidelijk, hij ontam zijn zoon elk aandeel in het bestuur.

Geprikkeld door velerlei teleurstellingen waagde Don Carlos een aanslag op het leven van de stijve, verwaande hertog van Alva, op de avond vóór diens vertrek naar de Nederlanden.

De aanslag mislukte en weer had Filips een nieuwe reden om de prins terug te drukken uit het publieke leven.

De plagerijen van de koning ontnamen de prins alle levensvreugde en ten einde raad besloot hij het land uit te vluchten. Doch het lot van zijn jonge stiefmoeder, Elizabeth van Valois, dwong hem telkens tot uitstel.

Zijn haat bleef echter groeien en groeien... ze vergiftigde tenslotte zijn leven.

„Noem ons de naam van de man tegen wien uw haat gericht is en wij zullen een uitweg voor u zoeken,” beloofde de voorzitter der vergadering.

De heftig bewogen prins zag de ernstige gezichten en hees fluisterend antwoordde hij: „Het is mijn vader.”

„Zijn er al voorbereidingen getroffen?” werd hem gevraagd. De prins zag de val en hij weigerde hierop te antwoorden.

De absolutie werd hem geweigerd en weer stelde hij zijn vlucht uit.

Nog in diezelfde nacht ging een afgevaardigde van de geestelijken naar het Escoriaal de koning waarschuwen.

Filips II, koning van Spanje (1527-1598).

PHILIPS II

Een paar weken lang hield de koning zich stil. Doch 13 Jan. 1568 begreep Madrid dat er iets ging gebeuren. In alle kerken van de hoofdstad werd, op verzoek van de koning, in 't openbaar gebeden om de hulp des hemels gevraagd in een zaak die de koning sedert lange tijd verontrustte.

Door deze geste achtte de koning zich tegenover de hemel gerechtvaardigd en hij sloeg toe.

Geheel geharnast alsof hij ten oorlog ging, drong de koning, aan het hoofd van zes edelen en twaalf soldaten, 't vertrek binnen waarin Don Carlos, onbewust van enig gevaar, gerust lag te slapen.

„Wat wenst uwe Majesteit?” vroeg de prins verwonderd.

„Zwijg!” antwoordde de koning bars.

Zelf zocht hij de wapenen van zijn zoon bijeen en eigenhandig sloot hij de vensters. Daarna stelde hij de prins formeel in handen van de hertog van Feria.

„Dood mij liever dan mij gevangen te houden,” smeekte de prins. Radeloos vervolgde hij: „Als gij het niet doet, zal ik mezelf doden.”

„Dat zult gij niet,” antwoordde de koning grimmig.

De maatregelen waaronder de prins te lijden had waren hard en streng. Ruy Gomez, zijn grootste vijand, werd aangesteld als zijn bewaker.

Zes edellieden werden tot zijn cipiers gemaakt. Geen minuut mocht hij alleen gelaten worden. Geen enkel contact met de buitenwereld werd hem toegestaan.

De Europese hoven waren verbijsterd. Filips behandelde de zaak op de hem eigene wijze. Hij verzond officiële brieven, waarin hij verklaarde, dat zijn plicht tegenover God en het belang van de monarchie hem gedwongen hadden zo te handelen.

Enkele steden zonden een bemiddelend gezantschap naar Madrid, maar de koning wilde niemand ontvangen. Hij bedreigde een ieder, die over de zaak durfde spreken.

Geheel anders reageerde hij op een brief van de bewoners van Murcia.

Zij gaven uitdrukking aan hun bewondering voor de vorst, die tedere gevoelens voor het eigen kind onderdrukte terwille van het recht en de welvaart van het volk.

De dwingeland voorzag deze brief van de kanttekening: „Deze brief is een duidelijk bewijs van de bescheidenheid en het verstand van de regering van Murcia”.

De vreemde hoven waren niet zo gemakkelijk tevreden te stellen als het Spaanse volk.

A Sanchez Coello, El principe Don Carlos. Schilderij in het Prado te Madrid. (Foto: Archief Lichtbeelden-Instituut, Amsterdam)

Keizer Ferdinand vroeg opheldering in verband met de plannen tot een huwelijk tussen Don Carlos en de aartshertogin.

Filips schreef hem lakoniek, dat wegens vele gegronde redenen de prins nooit weer in vrijheid gesteld zou worden. Het huwelijk met de aartshertogin zou daarom niet kunnen doorgaan.

Aan zijn tante, de koningin van Portugal, schreef hij: Het geneesmiddel dat ik op het oog heb is geen gril; het is een zaak waarin ik mij moet kwijten van mijn plicht tegenover God en mijn volk.

Aan de Franse gezant werd medegedeeld, dat Don Carlos ongeneselijk krankzinnig was.

Paus Pius V was niet tevreden met de vage verklaringen van Filips. Hij eiste een uitvoerige uiteenzetting. De brief welke Filips als antwoord aan de paus zond, is geheim gebleven tot op deze dag.

Wel is bekend wat de Spaanse gezant vanuit Rome naar Madrid schreef.

Hij schreef: Zijne Heiligheid is zeer ingenomen met de manier waarop de zaak is aangepakt. Hij is overtuigd dat het voor de instandhouding van het Christendom zeer wenselijk is dat Uwe Majesteit nog lange jaren leeft en dat Gij een opvolger hebt die Uwe voetstappen zal drukken.

Na deze brief was het lot van de prins beslist. De koning, die niet wilde opgeven, schijn-rechtvaardig te zijn, riep een geheime rechtbank bijeen. De beschuldiging werd ingebracht, doch de rechters aarzelden een vonnis uit te spreken.

Het ging hier om een kroonprins. Als de koning plotseling zou sterven vóór het vonnis was uitgevoerd, zou het hun zuur opbreken.

Zij spraken het „schuldig“ uit, maar zij lieten het aan de koning over om te beslissen of de gewone wetten ook van toepassing waren op de erfgenaam van de troon.

Het was een zwaar probleem voor Filips. Na een nacht van beraad vond hij een geniale oplossing. Het doodvonnis moest uitgesproken worden tenzij... de buitensporige eetlust van zijn zoon tot een zelfde resultaat zou leiden. De Groot-Inquisiteur begreep de wenk. Drie dagen later was Don Carlos een lijk. Hij had zich doodgeeten.

Drie maanden later stierf de koningin. Bij haar sterfbed stond de Franse gezant, die haar officieel vastgestelde doodsoorzaak doorgaf aan de moeder van de koningin.

Deze moeder was Catharina de Medicis. Zij wist ook wat hofintriges waren en zij kende de heilzame werking van een paar druppels vergift.

Zij schreef aan de Franse gezant in Madrid: „Tracht gewaar te worden wat de hovelingen fluisteren over de dood van mijn dochter.“

Al spoedig wist de gezant, dat de koningin gestorven was na het drinken van een medicijn, dat Filips haar, tegen haar wil, dwong op te drinken.

Het mysterie Don Carlos is in groter verband

gezien geen mysterie meer. Bij de vredesonderhandelingen te Chateau-Cambrois was de bepaling gemaakt, dat Don Carlos zou huwen met Elizabeth van Valois.

Toen het vredetractaat tot stand zou komen, overleed Maria van Engeland, de tweede vrouw van Filips. In het tractaat werd prompt de naam van Don Carlos vervangen door die van Filips.

Hij stal de vrouw van zijn zoon.

Na de dood van Elizabeth herhaalde hij dit nogmaals. Toen huwde hij met Anna, de dochter van Keizer Ferdinand. Ook deze vrouw was aan Don Carlos toegezegd.

Don Carlos hield van Elizabeth... dit wist Filips.

De vorst, die de paus bedroog en zijn Schepper dacht te bedriegen, is tenslotte voor de mensen ontmaskerd. Hij haatte zijn zoon omdat hij hem vreesde. De oplossing was gemakkelijk... hij had de macht en het vergift.

In het jaar 1828 liet koning Ferdinand VII van Spanje uit de vesting Simancao een groen kistje van uit het stof der eeuwen weghalen. Dit kistje bevatte de stukken van de rechtspraak tegen Don Carlos, hertog van Asturie, erfgenaam van de Spaanse kroon, van Sicilië, Napels, Milaan, de Nederlanden en Indië.

GEVAARLIJKE ONVERSCHILLIGHEID DOOR PROF. DR. R. CASIMIR

Wie met mensen van verschillende leeftijd en richting omgaat, zal bemerken, dat de belangstelling in het publieke, staatkundige leven verflauwd is.

Vraag aan iemand, de namen van al onze ministers. Gij zult slechts enkelen van de meest vooraanstaanden horen. Maar verder — onverschilligheid bij velen.

Het is moeilijk, om als men midden in de stromingen van een tijd staat, een zuiver oordeel te vellen. En zo is de vraag, hoe men die onverschilligheid moet verklaren, moeilijk te beantwoorden. Het komt mij voor, dat er verschillende oorzaken zijn. Eén is, dat de districten-indeling verlaten is bij het algemeen evenredig kiesrecht. Ouderen zullen zich herinneren met welk een spanning men de uitslag der verkiezingen wachtte. Telkens kwam het resultaat van een district binnen. Men wist, wie gekozen was, of waar herstemming was. Nu is dat alles minder snel en minder concreet bekend.

Er zijn nog enkele oorzaken aan te wijzen.

Een aantal brandende vraagstukken, die de geesten zeer bezig hielden, werden opgelost. De gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs is voor het L.O. tot stand gekomen. Het algemeen kiesrecht voor beide geslachten is ingevoerd. De wettelijke achturedag kwam tot stand. Er is een begin van verzorging voor ouden van dagen. Vele belangrijke vraagstukken, die in het begin dezer eeuw de gemoederen beroerden, vonden een oplossing.

Waarschijnlijk komt daar een ander verschijnsel bij. Het komt mij voor, dat (gevolg van de oorlog en ondervoeding?) de intellectuele belangstelling en de aandachtconcentratie zijn verslapt. Men is met het gesproken of geschreven woord alléén niet tevreden. Men vraagt een snel tempo. Zo moeten er in de dagbladen illustraties komen, die niet als illustratie in een wetenschappelijk werk de tekst verhelderen, maar alleen een moment geven: twee heren, die elkaar een hand geven, een schip, dat afvaart, enz.

Redevoeringen, preken moeten kort zijn.

Toen ik als jong mens, zo in het begin dezer eeuw wel eens een nutslezing hield, moest ik zo 1½ à 2 uur spreken, met een pauze in 't midden. En dan werd na

die rede nog een meer ontspannende bijdrage verwacht. Als men thans optreedt, krijgt men de opdracht: Kort. Een redevoering behoeft niet door een pauze onderbroken te worden, maar mag niet langer dan 50 minuten à een uur duren.

In mijn jeugd duurde de ochtendgodsdienstoefening zo ongeveer twee uur; thans is het ruim een uur, of vijf kwartier.

In 't algemeen kan men zeggen: Er is verlies van aandachtconcentratie en van duurzame doorgrondende belangstelling. —

Dit nu strekt zich ook — misschien vooral — uit tot het politieke leven. Als dit nu het gevolg was van volkomen vertrouwen in de regering en van tevredenheid, zou er misschien reden tot dankbaarheid zijn. Maar laksheid, onverschilligheid schijnt mij meer de oorzaak. En zij hangt samen met de geestelijke inzinking, die wij na de oorlog nog niet te boven zijn.

Gelukkig zijn er zegenrijke krachten werkzaam.

Aan de vernieuwende krachten die in de Kerken werken, kan allereerst herinnerd worden. Ook aan onze universiteiten heerst een fris leven. En in het onderwijs is een oprecht streven naar „vernieuwing“. Het dreigt bijna een modewoord te worden. Maar ondanks deze bemoedigende verschijnselen, merkt men nog op menig gebied gebrek aan belangstelling.

Het gaat om onze toekomst. Een snel groeiende bevolking op een kleine plek gronds moet zich inspannen, om het levensonderhoud te winnen en om aan ons nageslacht een welvarend land achter te laten. Voor onze toekomst mag niemand onverschillig zijn. En een regering die de nodige maatregelen moet treffen, moet zich gedragen weten door de steun en de belangstelling der ingezetenen. En dezen moeten beseffen, dat zij, werkend voor de toekomst, werken voor hun eigen vaderland en voor hun kinderen. —

Gaat dit besef te loor, verzwakt de levenswil, dan is de toekomst donker. Maar zetten wij onze onverschilligheid van ons af, dan zal Nederland het goede vaderland zijn voor ons nageslacht.

Hoeden wij ons voor onverschilligheid!